

SRПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 1—2

БЕОГРАД 1958

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Поводом језичких испитивања и излагања нашег часописа	1
2. <i>М. Стевановић</i> : Реченице без развијених главних делова	5
3. <i>Берислав М. Николић</i> : Смиреност Андрићева казивања	24
4. <i>Б. Милановић</i> : О једном глаголском дублету	32
5. Уз чланак Б. Милановића „О једном глаголском дублету“	
I. <i>М. Ситанић</i>	43
II. <i>М. С. Московљевић</i>	44
6. <i>С. Майић</i> : О облику „Србља“	47
7. <i>В. М. Мићовић</i> : Неколико напомена о значењу речи <i>накрјай</i>	54
8. <i>д-р Михаило Павловић</i> : О једном преводу с француског	59
9. <i>Милош С. Московљевић</i> : Деведесетогодишњица проф. О. Брока	69
10. <i>Милија Ситанић</i> : О квантитету једног вокала презентске основе	73
11. <i>Грегур Берих</i> : Како је постала реч курџон	76
12. Језичке поуке	77
13. <i>Уредничкило</i> : Јован Радуловић	80

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА САН

БЕОГРАД
1958

Слог: „Научног дела“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О ЗНАЧЕЊУ РЕЧИ *НАКРПАТ*

Недавно је о облику и значењу ове речи, која се налази у песми Бановић Страхиња, писао Р. Димитријевић¹. Он је на основу грађе коју је прибрао извео закључак да ова реч нема глаголско већ прилошко значење, тј. да не значи: *напуцаши, рђаво говориши, говориши којекако* већ *йомало, некако, надвоје-найпроје, на брзу руку, йо нужди*.

Пре него што будем изнео своје мишљење о овој речи навешћу из поменуте песме стихове где се она налази:

„Ко гођ стане у царевој војсци
Ко гођ стане с нама говорити,
Стане турски, окрене мановски,
Ја с Турцима могу проговорит,
Могу турски, и могу мановски,
И арапски језик разумијем,
И *накрпаш* ситно арнаутски.“

Наводећи различна издања народних песама, затим збирке, антологије и друге едиције у којима се ова песма налази, писац констатује, да је у већини случајева горња реч употребљена као глагол. Ја ћу додати да је она, као глаголска реч, употребљена и у делу *Косово* од д-ра Лазара П. Димитријевића². Ту је реч написана заједно (*накрпаш*) и писац је није ни тумачио у своме речнику туђих и необичних речи, који се налази на крају књиге, те би се према томе могло закључити да је он није ни сматрао за „необичну“. У немачком преводу ове песме, Катарина Јова-

¹ Р. Димитријевић, Наш језик Н С VIII 19 (1957).

² Д-р Лазар П. Димитријевић, Косово. Сарајево, 1924.

новић¹, која је врло добро знала и осећала наш језик, а тако исто и немачки, последњи стих је превела:

Brockenweise dient mir auch albanisch.

Овај стих је од претходног одвојен тачком и запетом.

У грађи Института за српскохрватски језик САН има само два примера у којима ова реч има глаголско значење:

1) Знаш ли штогод *накрџаји* ситно швапски? (Iso Serelić, Glasi iz Lovova, 101 - Osijek, 1940).

Очевидно је да је цела ова реченица конструисана према стиху о коме је реч;

2) „*накрџаји*, каквим језиком знати нешто мало говорити, gadebrechen. У песми „Бановић Страхиња“ стих 228 гласи: „И на крпат ситно Арнаутски“. Што је овде на крпат стављено биће штампарска грешка, иначе би у Вук. речнику морала бити реч: крпат, а нема је“ (Ј. Ј. Змај). —

Под речју *крџаји* (вид. Р. Димитријевић, loc. cit. под 10 и 13) Змај се исправља и вели да је некада мислио да је то штампарска погрешка уместо „накрпат“.

Али нарочито треба истаћи да је већ Вук сматрао да ова реч има прилошко значење. Он на крају друге књиге² под „Толкованије неколико ријечи“ наводи: *крџаји*, ваља да је дробно, ситно. Отуда је, вероватно, и Ј. Продановић ту реч тако објаснио.

Р. Димитријевић не каже ништа о томе да ли се ова реч у глаголском облику и у поменутом значењу говори у народу и где; затим, да ли је старац Милија, од кога је Вук забележио ову песму, из краја где се та реч говори као глагол или као прилог. А то је, по моме мишљењу, пресудно за тумачење ове речи у песми Бановић Страхиња. Стога ћу ја овде само о томе нешто рећи.

Реч *накрџаји* (накрпат) говори се у једном делу Црне Горе (Бјелопавлићи, Морача, Васојевићи. . .), а може бити да се говори и у ком другом делу наше земље, и значи: *најцуцаји*, *рђаво говорији* и сл. Али се (на пр. у Васојевићима) говори и прост глагол

¹ Europäische Bibliothek. — Katharina A. Jovanovits, Die Heldenlieder von Kossovo, Rauscher Verlag, Zürich, 1952.

² Српске народне пјесме, књига друга. Државна штампарија, Београд, 1932.

крѣаји као прелазан глагол и *крѣаји се* (као непрелазан) и *скрѣаји*, *скрѣаји се* у значењу: *ломити*, *ломити се*, и „ломатати“, „ломатати се“ (крпао ме је или скрпао ме је без потребе; хоћеш ли сутра ићи на базар? — Далеко је, не могу се крпати. Како си дошао? — Скрпао сам се, пут је био врло рђав, и сл.).

У АРј. за овај се глагол вели да значи *мучити*, *ишрдити*, да је непозната постања и да се говори у наше време у Србији, па се наводе примери:

- 1) Да вас, браћо, не *крѣамо* доцније (М. Ђ. Милићевић, славе. 40);
- 2) У један мах дође ми у памет како на њега плачу толики људи, како се с њега *крѣа* и мучи оволики свијет, па — опалих! (М. Ђ. Милићевић, зим. веч. 229);
- 3) Ја мислим да се љуте зато што им је тешко *крѣаји се*, а може да буде и још какав узрок (М. Ђ. Милићевић, зим. веч. 254);
- 4) Тамо се *крѣам* и све узалуд (злосел. 89).

За ово значење глагола *крѣаји се* има доста потврде и у лексикографској грађи САН:

- 1) У Обломовци су мужици мирни, кућаници; зашто би се „*крѣали*“ (М. Ђ. Глишић, Обломов I, 201);
- 2) *крѣаји се*, крпам се = патити се, кубурити, на пр. при сеоби: „Остани у том стану, што да се *крѣам*, да се селиш сваки час“ (Ј. Максимовић);
- 3) Прочитана молба грађана среза љубићског, са свим је умесна и оправдана: С тога бих молио одбор који по њој ради, да позове и г. министра, те да се ствар извиди, да се не би људи *крѣали* (Народна скупштина, 1890, 207);
- 4) Нема толико оправданог разлога, да се људи *крѣају* и далеко иду, а ја мислим, да је свеједно пријављивати средској власти или општинској (Народна скупштина, 1890, 133);
- 5) *крѣаји се*, *крѣам се* = премештати се с места на место, селити се (Миленко Вукићевић);
- 6) Нема нико да ме одмени, но морам ја стар да се *крѣам* и мучим за вас (Н. Вељић, Јов. Л. Срећковић, Параћин);

7) Волим то него да *се крџам* и мучим по рђавом времену (Б. Нушић, 1915, II, 80);

8) Ја вас жалим да *се* даље *крџаџе* толики људи, но сам смислио, да ја сам уместо вас одем (Стевча Михајловић, Мемоари, 1928, 190).

У косовско-метохиском дијалекту¹ *крџаџи* има два значења:

1) крпџт, крпџам несвр. *хабаџи*, *цејаџи*: Немој да крпџаш те нове аљине;

2) *мучиџи*, *тврдиџи*: Ич немој да га крпџаш, њега старога. — Ођу да те крпџам, бојим се. — Са *се*: Несте ваљали да *се крџаџе*. — Неђу да *се крџам*? да долазим.

За *скрџаџи* (скрпати се), сем што се говори у Васојевићима, нисам нашао неку даљу потврду.

Нека далека аналогија могла би се повући између значења глагола *крџаџи* (ломити) и *накрџаџи*, с једне стране, и немачког *brechen* (ломити), с друге стране, у изразу: *gebroschen sprachen* (натупцати).

Најзад, напомињемо да и глагол *крџаџиџи* према АРј. значи *мрвиџи*, *дробитиџи*; *крџаџиџи се*: дробити се, рушити се (стена), мрвити се, а у преносном смислу *брзо говориџи без одушке*. Међутим код П. Кочића (Српски писци, I, 86, Београд) овај глагол има слично значење као *накрџаџи*:

„Крпџам ја грчки, наносим ја мало арапски, забркљачим коју каурску, а понека се и каравлашка омакне!“

Као што је поменуто, у АРј се каже да је *крџаџи* у наведеном значењу непозната постања, а Даничић (Основе српскога или хавртскога језика, Београд, 1876) вели да је од речи крџа корен *skarp*, сеђи, па би било интересантно испитати етимологију ових речи, чије значење можда не би било тешко извести полазећи и од значења самога корена.

Према Вуку² старац Милија је „родом из Ерцеговине од Колашина, па за Кара-Ђорђијева времена добежао у Србију и наместио се у наији Пожешкој“. У доба када је ово Вук писао,

¹) Г. Елезовић, Косовско-метохиски дијалект, I, Београд, 1932.

²) Српске народне пјесме, књига четврта, предговор VIII, Државна штампарија, Београд, 1932.

односно када је ову песму слушао од старца Милије (1820) постојала су два Колашина у Херцеговини, и то оба на Тари. Један који се и данас тако зове и који је после ратова од 1877/78 потпао под Црну Гору и други око двадесет километара низводно низ Тару, чији је део на левој обали Таре, код Мојковца, такође пришао Црној Гори (Поља Колашинска), а много већи део на десној страни Таре остао је под Турском све до 1912 г. када је такође ушао у састав Црне Горе. Постоји и трећи Колашин на Ибру, између Косовске Митровице и Рожаја¹. Али Вук је тачно одредио на који се Колашин односи место одакле је дошао старац Милија. Херцеговина је обухватала целу ову област до реке Лима, па овом реком до њена утока у Дрину². Нажалост, Вук није навео како се старац Милија презивао, на основу чега би се сигурније и тачније могло утврдити одакле је старац Милија³, тј. из којег је Колашина на Тари. Али без обзира на то, у оба места се још увек говори реч *накрџаји(и)* у значењу: *најџуцаји, рђаво говорџи, говорџи којекако*.

На основу свега овога може се рећи да у песми Страхинић Бан ова реч има глаголски облик и глаголско значење, па је беспредметно, кад се мисли на стих у коме је употребљена, наводити разлоге који би иначе могли ићи у прилог једног или другог значења.

В. М. Мишовић

¹) Д-р Милосав Лутовац, Ибарски Колашин, САН, Београд, 1954.

²) Д-р Михаило Динић, Земље Херцег Светога Саве, САН, Београд, 1940.

³) У напомени песме *Гавран Харамбаша и Лимо*, коју је забележио од старца Милије, Вук каже: „Ја мислим да је овај Лимо и онај Лимун, који је друговао с Бајом Пивљанином, једно *име...* који пјевају Лимо, они мисле на Лим тј. да је он од Лима. (Лимљанин или Полимац) и може бити да му је то право презиме“. Ово би исто тако указивало да је старац Милија из близине Лима. Као што је познато, на левој обали Таре, у близини садашњег моста на путу Пљевља-Дурмитор, налази се пећина Баја Пивљанина поред које пролази нови пут што иде од овог моста уз Тару до Мојковца, па даље ка Колашину.